

Pastatų konstrukcijų ir jų sudedamųjų dalių liaudies terminija

ROBERTAS STUNŽINAS

Lietuvių kalbos institutas

ESMINIAI ŽODŽIAI: statybos liaudies terminai, pastatų konstrukcijų pavadinimai, sinonimai, daugiareikšmiai terminai, gimininiai terminai, rūšiniai terminai

Tradicinius pastatus, statinius ir jų dalis, statybos įrankius ir medžiagas žyminti liaudies terminija yra gausus ir įdomus leksikos sluoksnius ir svarbus mokslo terminijos šaltinis. Nemaža šios terminijos dalis yra užfiksuota krašto tyrėjų darbuose, kuriuose aprašomos sodybų pastatų, statinių, jų dalių ypatybės, regioniniai panašumai ir skirtumai. Daug statybos liaudies terminų yra gyvosios kalbos faktus fiksuojančiuose šaltiniuose – tarmių žodynuose, *Lietuvių kalbos atlase*, akademiniam *Lietuvių kalbos žodyne*. Šių šaltinių terminų ir jų mikrosistemų analizė parodo gyvenamuosius ir ūkinius pastatus įvardijančios terminijos raiškos priemonių įvairumą, regionišumą, vaizdingumą, sinonimiškumą, daugiareikšmiškumą, homonimiją ir hierarchinius ryšius (plačiau apie gyvenamojo namo ir ūkinių pastatų terminijų mikrosistemas žr. Stunžinas 2010: 130–142; 2011: 142–153; 2012: 184–198). Etnografų darbuose taip pat nemažai rašoma apie tradicinių pastatų sudedamąsias dalis, čia galima rasti pagrindinių konstrukcijų ir jų dalių pavadinimus, pvz.: *čerpė* LEB 233, *gontai* LEB 233, *grebėstas* LEB 233, *grindys* LEB 211, *kazilas* LEB 233, *kraigas* LEB 235, *lota* LEB 233, *lubos* LEB 211, *ožys* LEB 235, *patatas* LEB 230, *sąlaida* LEB 232, *sąspara* LEB 210, *siena* LEB 220, *skarda* LEB 233, *sluogstis* LEB 235, *sparas* LEB 233, *stogas* LEB 211, *šulas* LEB 231, *vėtrinė* LEB 233. Gerokai daugiau pastatų konstrukcijas ir jų dalis žyminčių liaudies terminų galima aptikti gyvosios kalbos duomenis pateikiančiuose šaltiniuose. Straipsnio tikslas – išnagrinėti tokių šaltinių pastatų konstrukcijų ir jų dalių terminiją įvardijamų sąvokų, kilmės ir semantinių – sinonimiškumo¹,

¹ Šiame straipsnyje, kaip ir ankstesniuose, liaudies terminija nagrinėjama kaip visos liaudies kalbos terminų rinkinys, kuriame reiškiasi sinonimija ir daugiareikšmiškumas. Dar liaudies terminus galima tirti ir tarmės ribose, kaip jos terminų sistemą (plačiau žr. Клепикова 1974: 31).

daugiareikšmiškumo, homonimijos ir hierarchijos – ryšių atžvilgiais. Medžiaga paimta iš šių šaltinių: akademinio *Lietuvių kalbos žodyno* (elektroninio leidimo), *Druskininkų tarmės žodyno*, *Kaltanėnų šnektos žodyno*, *Kazlų Rūdos šnektos žodyno* (I t.), *Kupiškėnų žodyno* (I t.), *Lazūnų tarmės žodyno*, *Šiaurės rytų dūnininkų šnektų žodyno*, *Zanavykų šnektos žodyno* (I–III t.), *Lietuvių kalbos atlaso* (I t.). Iš viso analizuojami 422 skirtingi² liaudies terminai³.

1. SAŲOKOS, TERMINŲ KILMĖ, SINONIMIŠKUMAS IR HIERARCHINIAI RYŠIAI

Tradiciniai lietuvių pastatai turėjo nemažai regioninių skirtumų. Pavyzdžiui, žemaičių namui būdingas ilgas ir platus korpusas, neaukštos, vertikaliai apkaltos sienos, masyvus, šiaudinis pusvalminės formos stogas, sudėtingas namo planas. Aukštaičių gyvenamojo pastato korpusas ilgas ir siauras, sienos – vidutinio aukštumo, stogas – dvišlaitis šiaudinis. Prie įėjimo statyti prieangiai, visas pastato plotas dviem skersinėmis sienomis padalintas į tris pagrindines dalis. Suvalkijos tradiciniai gyvenamieji namai turi daug bendrų bruožų su žemaičių ir aukštaičių gyvenamaisiais namais. Tačiau tradiciniai lietuvių pastatai turėjo bendrų konstrukcinių ypatybių – jiems būdingos gulstinių rąstų sienos, kampų sąsparos, pusvalminės, keturšlaitės arba dvišlaitės formos šiaudinis stogas, akmeniniai pamatai ir t. t. (LEB 216–224).

Pamatų, jų dalių pavadinimai. Lietuvoje akmenų pamatai neturi tradicijų – dauguma senųjų pastatų buvo renčiami ant žemės. Mūriniai pamatai fiksuojami nuo XVII a. (MS 2008: 18). Iš gyvosios kalbos šaltinių matyti, kad pamatas vadinamas trimis terminais – lietuvišku, slavišku ir hibridiniu: *pamatas* „apatinė statinio dalis, į kurią remiasi visas statinys“ LKŽe, LKA I 35, *fundamentas* (iš brus. *хундамент* Fraenkel 1962: 305⁴) LKA I 35, KzRŽ I 200, *pamūra* (hibr., liet. *pa-* ir l. *mur* LKŽe) LKA I 35. Rūšiniaus pavadinimais laikytini akmenų ir mūrytus pamatus įvardijantys trys terminai – lietuviškas, slaviškas ir hibridinis: *papamatis* „akmenys po

² Nagrinėjamuose šaltiniuose yra daug terminų variantų, kurie šiame straipsnyje atskirais terminais nelaiškomi (plačiau apie varianto sampratą žr. Stunžinas 2008: 111–112). Analizuojami tik pagrindiniai variantai, jais laikomi plačiausiai vartojami arba šaltiniuose pagrindiniais laikomi terminai.

³ Straipsnyje remiamasi autoriaus disertacijos medžiaga (žr. Stunžinas R. *Statybos liaudies terminai*, Vilnius, 2011).

⁴ Skliaustuose nurodoma termino kilmė ir šaltinis.

pamatiniu rąstu, pamatas“ LKŽe, DūnŽ 238, ^x*podmūrauka* (l. *podmurówka* LKŽe) „mūrytas pamatas“ LKA I 36, *pamūrė* (hibr., liet. *pa-* ir l. *mur* LKŽe) „mūrytas pamatas“ LKA I 35, DrskŽ 243.

Be pamatų statomiems pastatams būdingos moliu apiplūktos konstrukcijos – pašaliai. Jie buvo daromi iš molio ir žvyro apatiniams vainikams nuo drėgmės ir šalčio apsaugoti. Toks pamatų tvirtinimo būdas būdingas gyvenamiesiems pastatams iki XIX a. (LLA 1965: 46). Aptariamoms konstrukcijoms vadinamos dviem lietuviškais terminais: *pašalys* „vieta palei trobesio sieną iš lauko pusės“ LKŽe, *pamatas* „pašalys, iš lauko pusės pagal sieną (ar akmenų, mūro pamatą) supilta žemė“ LKA I 35. Kitas su pamatais susijusias konstrukcijas žymi du lietuviški terminai: *antpamatis* „supiltas aplink namus pagal pamatą dėl šilumos paaukštinimas“ LKŽe, *popėdis* „klojimo pėdžios pamatinis akmuo“ LKŽe.

Grindų pavadinimai. Molio grendymas tradiciniuose gyvenamuosiuose namuose, kluonuose, daržinėse, priepirčiuose plūktas iki XIX a. XIX–XX a. statytuose kaimo gyvenamuosiuose namuose jau klotos lentų grindys. Aslos išliko iki XX a. statytuose aukštaičių gyvenamųjų namų priemenėse ir kamarose, žemaičių trobų didžiuosiuose kaminuose, ūkiniuose pastatuose (VLE II 2002: 82). Iš nagrinėjamų šaltinių matyti, kad plūktinis grindinys vadinamas dvylika terminų – devyniais vienažodžiais ir trimis dvižodžiais. Aštuoni vienažodžiai terminai yra lietuviški ir vienas – latviškas: *asla* LKŽe, LKA I 36, DrskŽ 20, KzRŽ I 29, *grendymas* LKA I 37, DrskŽ 111, KzRŽ I 251, LzŽ 86, ZonavŽ I 496, *grinda* LKŽe, *kluonas* LKA I 37, *laitas* LKŽe, LKA I 37, *plonas* (la. *plāns*) LKA I 37, LKŽe. Pagal funkcijos panašumą metaforiškai grindinys vadinamas žmogaus kūno dalies pavadinimu – *padas* LKŽe, LKA I 37, KltŽ 195. Taip pat grindinys metonimiškai įvardijamas pagal sudaromąją medžiagą – *molis* LKA I 37, *žemė* LKŽe, LKA I 37. Vienas dvižodis terminas turi abu lietuviškus dėmenis, du turi slaviškus pagrindinius ir lietuviškus priklausomuosius dėmenis: *molio grindys* LKA I 37, *molinė* ^x*padlaga* (l. *podłoga*, brus. *надлога*) LKA I 37, *molinis* ^x*pamastas* (l. *pomost* LKŽe) LKA I 37.

Terminas *asla* taip pat vartojamas lentų klojinio reikšme. Ši konstrukcija iš viso vadinama šešiais terminais: trimis lietuviškais, dviem slaviškais ir vienu latvišku: *asla* LKA I 36, KpŽ I 73, *grindys* LKA I 37, KzRŽ I 255, KpŽ I 742, ZonavŽ I 507, *paklotė* LKA I 38, ^x*padlaga* LKŽe, LKA I 37, ZonavŽ II 302, ^x*pamastas* LKŽe, LKA I 38, ^x*parlagas* (la. *pārlags*,

plg. rus. *перелог*) LKŽe, LKA I 38. Du lietuviški terminai eina rūšiniiais pavadinimais ir žymi įvairios paskirties grindis: *pagrindas* „prastosios, apatinės grindys, juodgrindės“ LKŽe, *juodgrindės* „prastosios, apatinės grindys“ Zonavž I 576.

Sienų, jų dalių pavadinimai. Tradicinių pastatų sienos buvo trijų tipų: stulpinės, karkasinės ir rentinės konstrukcijos. Stulpinės konstrukcijos buvo seniausios ir primityviausios, jos išnyko, nes buvo nesandarios ir trumpaamžės. Karkasinės konstrukcijos taip pat buvo retos Lietuvoje – jos būdingos nemiškingoms vietovėms ir neturtingiems statytojams. Rentinės konstrukcijos Lietuvoje vyravo nuo I tūkst. vidurio. Jos patikimai laikė stogą ir gerai laikė šilumą. Tradicinių pastatų rentimo būdai buvo nevienodi – Rytų Lietuvoje sienų rąstai jungti sąlaidomis, Vakarų – lygiomis plokštumomis (MS 2008: 18; LLA 1965: 46). Nagrinėjamuose šaltiniuose daugiausia aptikta terminų, įvardijančių rentines konstrukcijas ir jų dalis. Visas rąstų rentinys vadinamas penkiais nevienodos kilmės sinoniminiais terminais: trimis lietuviškais, vienu slavišku ir vienu germanišku: *graža* „medinio trobesio suręstos sienos (be stogo ir pamato)“ LKŽe, Kpž I 712, *rentinys* LKŽe, Drskž 302, *kertinys* LKŽe, ^x*zrūbas* (sl.) LKŽe, Lzž 293, ^x*riūmas* (germ. Sabaliauskas 1990: 265) LKŽe.

Rąstų siena žymima dviem lietuviškais sinonimais: *siena* LKŽe, Drskž 324, Lzž 233, Zonavž III 47, *sienojus* LKŽe. Rūšiniu eina lietuviškas terminas, žymintis siaurėjančią pastato sieną – *skliautas* „siaurėjanti namo galo siena pastogėje“ LKŽe. Šio termino daugiskaitos forma vadinama rūšinė sąvoka – klėties siaurėjanti siena. Šios konstrukcijos pavadinimų grupę iš viso sudaro septyni terminai – vienas lietuviškas ir šeši slaviški: *skliautai* LKA I 49, ^x*padvolas* (l. *powala* „sienojų lubos“) LKA I 49, ^x*pavalas* (l. *powala*) LKA I 49, ^x*pavalašas* (l. *powala*) LKA I 49, ^x*viškos* (brus. *вишки*) LKŽe, LKA I 49, ^x*volas* (l. *wał* „velenas“) LKA I 49, ^x*zakatas* (brus. *zakom* „pirkios frontonas, gakta“) LKA I 49.

Sienos rąstas žymimas trimis lietuviškais sinoniminiais terminais: *medžias* Kltž 166, *sienojas* LKŽe, Drskž 324, *sienolis* LKŽe. Rūšiniiais eina terminai, įvardijantys sienos rąstus pagal įvairius skiriamuosius požymius. Daugiausia yra terminų, pavadinančių sienos rąstus pagal vietą ir paskirtį. Apatinių sienojų pavadinimų grupelę sudaro aštuoni sinoniminiai terminai: vienas lietuviškas, du slaviški, vienas germaniškas ir keturi hibridiniai: *pamatinis* LKŽe, LKA I 35, ^x*padamentas* (brus. *хундамент*) LKŽe, ^x*padrūba*

(sl.) LKA I 36, LzŽ 181, ^x*švelys* (vok. *Schwelle* LKŽe) LKŽe, ^x*balkinis* (hibr., vok. *Balken* ir liet. *-inis*) LKŽe, ^x*pabalkinis* (hibr., liet. *pa-*, vok. *Balken* ir liet. *-inis*) LKŽe, ^x*padamentinis* (hibr., brus. *хундамент* ir liet. *-inis*) LKŽe, ^x*pamūrlotis* (hibr., liet. *pa-*, l. *mur* ir vok. *Latte*) LKŽe, LKA I 36. Vidurinis sienojas žymimas lietuvišku terminu *įmatas* LKŽe. Viršutinių sienojų pavadinimų grupę sudaro dešimt sinonimų – devyni lietuviški ir vienas slaviškas: *gegninis* LKŽe, KpŽ I 627, *grqžas* LKŽe, *ilginis* LKŽe, *kreklinis* LKŽe, *krekvinė* LKŽe, *pagegninis* LKŽe, *perejinis* LKŽe, *perlaidas* LKŽe, *sparinis* LKŽe, ^x*labokas* (sl.) LKŽe. Pagal dydį sienos rąstai vadinami trimis terminais – lietuvišku, germanišku ir hibridiniu: *sienojokas* „nedidelis sienojas“ LKŽe, ^x*balkigalis* (hibr., vok. *Balken* ir liet. *galas*) „nedidelis rąstas“ LKŽe, ^x*balkis* (brus. *бал(в)ка* Urbutis 2009: 422) „storas rąstas“ LKŽe, KzRŽ I 52, ZanavŽ I 103. Du lietuviški ir vienas slaviškas terminas žymi sienos rąstus pagal konstrukcines ypatybes: *krump-linis* „medinės trobos rąstas su įkarpa ar dančiu, padarytu sujungimui su kitu rąstu“ LKŽe, *pervaras* „ilgas kluono sienojas, einantis nuo vieno iki kito galo“ LKŽe, ^x*brusas* (l. *brus*, brus. *брус*) „rąstagalys, keturkampis rąstas“ LKŽe. Trumpas sienojas metaforiškai įvardijamas gyvūno pavadinimu *šuniukas* LKŽe.

Rąstų eilė per keturias sienas vadinama lietuvišku terminu *vainikas* LKŽe, KltŽ 375, LzŽ 278, ZanavŽ III 554. Rūšinių pavadinimų grupelę sudaro terminai, įvardijantys pamatinius ir viršutinius vainikus. Pamatinį vainiką žymi trys tą pačią reikšmę turintys du lietuviški ir vienas germaniškas terminas: *pakertalas* LKŽe, *pamatai* LKŽe, ^x*šveliai* (vok. *Schwelle*) LKŽe. Viršutinis rąstų vainikas vadinamas dviem sinoniminiais terminais – lietuvišku ir slavišku: *gegninis* LKŽe, ^x*mūrlotas* (l. *murlat*, vok. dial. *mūrenlatte*) LKŽe. Vienu lietuvišku ir dviem slaviškais terminais vadinamas jungiamasis rąstas: *sija* KltŽ 270, LKŽe, ^x*brosas* (plg. *brusas* l. *brus*, brus. *брус* LKŽe) ZanavŽ I 175, ^x*balkis* (brus. *бал(в)ка* Urbutis 2009: 422) LKŽe, DrskŽ 27, KzRŽ I 52, ZanavŽ I 103. Rūšinių pavadinimų grupelę sudaro dešimt terminų, įvardijančių jungiamuosius rąstus pagal paskirtį ir priklausymą. Septyni terminai yra lietuviški, vienas – slaviškas, du – hibridiniai: *ilginė* „sija, ant kurios dedamos lubos“ LKŽe, *jungas* „sija, jungianti klojimo šulus bent kiek žemiau kraiko“ LKŽe, *permėtė* „skersinė ką nors jungianti sija“ LKŽe, *sanvoirža* „skersinė sutvirtinamoji sija“ LKŽe, *stapas* „atraminė sija“ LKŽe, *užla* „lubų sija“ LKŽe, *virdis* „dar-

žinės ar klojimo skersinė sija“ LKŽe, ^x*zavolas* (sl.) „apatinė klojimo, daržinės sija“ LKŽe, ^x*skersbalkis* (hibr., liet. *skersas* ir vok. *Balken* LKŽe) „skerssijė“ LKŽe, ^x*trambalkis* (hibr., liet. *tramas* ir vok. *Balken* LKŽe) „skersinė pagrindinė sija, laikanti išilgines sijas“ LKŽe.

Rąstų sienų tvirtumas ir šilumos laikymas priklausė nuo sienų glaustumo. Rąstai buvo glaudžiami trimis būdais: išpjovomis viršuje, apačioje ir lygiomis plokštumomis (MS 2008: 19). Įvairios rąstų išdrožos, išpjovos, įpjovos ir grioveliai vadinami septyniais terminais: penkiais lietuviškais, vienu slavišku ir vienu germanišku: *kertė* „iškirtimas rąste, medyje“ LKŽe, DrskŽ 148, *karpas* „užkirtimas rąste, (namo) kerčių sukirpimas“ LKŽe, *mazgas* „rąstų sukirtimo, sunėrimo vieta“ LKŽe, *rentimas* „įkirpimas, įranta, įkarpa (sieniojuose)“ LKŽe, *šonkaklis* „iškarpa sienojams sunerti“ LKŽe, ^x*pozas* (brus. *naz*, l. *paz*) „išilgai rąsto daroma išdroža, kad suleidžiami rąstai glaudžiau vienas prie kito prigultų“ LKŽe, ZanavŽ II 458, ^x*kanė* (vok. *Kanne*) „įkarpa rąsto gale kertėms sunerti“ LKŽe. Sienų tarpas įvardijamas penkiais sinonimais – trimis lietuviškais, vienu slavizmu ir vienu neaiškios kilmės terminu: *sienotarpis* LKŽe, *sklinda* LKŽe, *tarpsienis* LKŽe, ^x*žalabas* (plg. l. *žlób*) LKŽe, ^x*bukantas* LKŽe. Manytina, kad šis terminas yra slavizmas, plg. *kantas* (l. *kant*, *kqt*) LKŽe.

Sienų susikirtimo vieta vadinama penkiais sinoniminiais terminais: trimis lietuviškais, vienu latvišku ir vienu slavišku: *kampas* LKŽe, KzRŽ I 314, LzŽ 105, ZanavŽ I 609, *kertė* LKŽe, *sąspara* LKŽe, DrskŽ 317, ZanavŽ III 20, *stūrys* (la. *stūris*) LKŽe, ^x*kantas* (l. *kant*, *kqt*) LKŽe.

Krašto tyrinėtojų darbuose rašoma, kad rąstų sunėrimo būdai vadinami *sąspara* ir *kerte* (*raktu*, *capu*). Vienu atveju lieka atsikišę sukryžiuotų rąstų galai, kitu atveju galai apipjaustomi (LEB 232). Dalį terminų galima rasti tiriamuose šaltiniuose: *sąspara* LKŽe, ZanavŽ III 20, *kertė* LKŽe, ^x*capas* (l. *cap*, vok. dial. *zape*) „rąstų sunėrimo užpjovimas, sąlaida“ LKŽe, KzRŽ I 101, KpŽ I 272, ZanavŽ I 203. Pastebėta, kad gyvojoje kalboje vietoje *rakto*⁵ vartojami du terminai – lietuviškas *spyna* LKŽe, ZanavŽ III 145 ir slaviškas ^x*zomkas* (l. *zamek*) LKŽe.

Stulpinės konstrukcijos sudedamoji dalis vadinama dviem sinonimais – lietuvišku ir germanišku: *stulpas* LKŽe, DrskŽ 353, ^x*stenderis* (vok. dial. *ständer*) LKŽe.

⁵ *Lietuvių kalbos žodyne* šis terminas pažymėtas kaip rąstų žodis: *Rąstinės sienos dažniausiai statomos iš 13 rąstų vainikų, rąstai kampuose suleidžiami į raktą (kertę, capą), rečiau į stulpą (šulq) rš LKŽe.*

Langų konstrukcijų ir jų dalių pavadinimai. Paprasčiausios konstrukcijos langai buvo berėmės sienoje iškirstos angos su užstumiamomis lentelėmis. Nuo XVI a. gyvenamųjų namų langai turėjo rėmus. Į juos buvo dedamos gyvulių pūslės, odos, popierius, audinys, vėliau, nuo XVII–XVIII a. – stiklas. Pirmieji stiklo langai daryti iš mažų, netaisyklingos formos, balanomis sutvirtintų stiklo gabalėlių. XVII–XX a. kaimo trobe-siuose vyravo keturių ar šešių dalių langai (MS 2008: 20). Bendruoju sienos angos pavadinimu eina lietuviškas terminas *langas* LKŽe, DrskŽ 184, KltŽ 136, KzRŽ I 426, LzŽ 139. Rūšiniai terminai pavadina langus pagal paskirtį, dydį ir kokybę. Trys terminai yra lietuviški: *antralangis* „žiemai dedamas antras langas“ LKŽe, KzRŽ I 21, ZonavŽ I 45, *langalis* „menkas, prastas, mažas langas“ LKŽe, *langelynas* „prastas langas“ LKŽe. Germanizmu ^s*liūkas* (vok. *Lücke*) LKŽe vadinamas vėdinimo langelis.

Lango rėmas įvardijamas devyniais sinoniminiais terminais, trys iš jų yra lietuviški: *įstatas* LKŽe, *stakta* LKŽe, *apylangės* LKŽe. Svetimų terminų grupelę sudaro keturi slavizmai ir du germanizmai: ^s*balanka* (brus. *балонка*) LKŽe, KpŽ I 139, ^s*pelčiai* (brus. *пльчы*) LKŽe, ^s*šiubai* (brus. *шыба*) LKŽe, ^s*šuplėda* (l. *szuflada* < vok. *Schublade*) LKŽe, *rėmai* (vok. dial. *räm*) LKŽe, KltŽ 246, ^s*šlengė* (vok. *Schlenge*) LKŽe. Į šią konstrukciją dedami stiklo lakštai vadinami penkiais slavizmais: *stiklas* (sl. *stǫklo* Fraenkel 1962: 906) LKŽe, DrskŽ 348, KltŽ 291, LzŽ 245, ^s*balanka* (brus. *балонка*) LKŽe, ^s*klėtkā* (l. *klatka*) LKŽe, ^s*kvartka* (rus. *формка*) LKŽe, ZonavŽ I 824, ^s*šiba* (brus. *шыба*) LKŽe. Lango varstymo įtaisas vadinamas dviem lietuviškais sinonimais: *vyris* LKŽe, *vinginis* LKŽe. Lietuvišku terminu *prielangis* LKŽe vadinamas lango rėmo apmušas. Orloidė vadinama dviem lietuviškais sinonimais: *langelis* LKŽe, LzŽ 139, *puslangis* LKŽe.

XVI–XIX a. su įrėmintais langais naudotos varstomos ar užstumiamos langinės. Jų konstrukcija buvo panaši į durų, puoštos širdies, mėnulio ar kitokios formos nedidelėmis angomis (MS 2008: 21). Iš gyvosios kalbos šaltinių matyti, kad uždaromosios langinės vadinamos keturiais terminais – dviem lietuviškais ir dviem hibridiniais: *langinė* LKŽe, KzRŽ I 426, *langavietė* LzŽ 139, ^s*langinyčia* (hibr., liet. *langas* ir sl. *-inyčia*) DrskŽ 184, KltŽ 137, ^s*langarovyčia* (hibr., iš *langinyčia* LKŽe, liet. *langas*, sl. *-inyčia*) LKŽe. Užstumiamąsias langines žymi lietuviškas terminas *braukšlė* LKŽe, vidines – hibridas ^s*barbynyčia* (hibr., liet. *barbenti* ir sl. *-inyčia*) LKŽe. Kitų lango konstrukcijų sudedamųjų dalių pavadinimų grupelę sudaro dešimt terminų. Apatinė lango lenta žymima penkiais sinoniminiais terminais:

trimis lietuviškais, vienu slavišku ir vienu hibridiniu: *palangė* LKŽe, KltŽ 199, *antlangis* LKŽe, *prielangis* LKŽe, *skrynja* (brus. *скрыня*, l. *skrzynia*) LKŽe, ^{*}*langinyčia* (hibr., liet. *langas* ir sl. *-inyčia*) LKŽe. Lentelė lauko pusėje įvardijama dviem lietuviškais sinonimais: *priešpalangė* LKŽe, *užlangė* LKŽe. Terminu *užlangė* LKŽe vadinama ir lentynėlė viršuje lango. Tokia lentynėlė dar įvardijama lietuvišku terminu *langė* LKŽe ir hibridu ^{*}*langinyčia* (hibr., liet. *langas* ir sl. *-inyčia*) LKŽe.

Durų konstrukcijų, jų dalių ir varstymo įtaisinių pavadinimai. Tradicinių pastatų durys buvo kelių tipų. Paprasčiausios konstrukcijos virpstinės durys darytos iš skaldyto spygliuočio medžio sandariai suglaustų plačių lentų. Įsprūdinių durų konstrukciją sudarė rėmas užpildytas lentų įsprūdomis, dvisluoksnės durys atsirado duris apkalant lentomis. Ūkinių trobesių durys buvo pinamos vytelėmis, šiaudų grįžtėmis, nendrėmis, gyvenamųjų namų ir svirnų durys puoštos ištaipytais ornamentais, profiliuotais apvadais. Staktos rengtos dviem būdais – baigtame rentinyje kirstos angos arba staktos statytos į apatinį rentinį. Stiprių staktų reikėjo atsiradus sunkesnėms pakabinamoms durims (MS 2008: 20). Iš gyvosios kalbos šaltinių matyti, kad duris įvardijančių terminų yra tik šeši. Du lietuviški terminai laikyti bendraisiais pavadinimais: *durys* LKŽe, KltŽ 56, KzRŽ I 171, KpŽ I 492, ZanavŽ I 341, *vartai* LKŽe. Terminas *vartai* eina ir rūšiniu pavadinimu – juo dar vadinamos didelės suveriamos kluono durys: *vartai* „didelės suveriamos durys“ LKŽe. Kiti rūšiniai lietuviški terminai žymi duris pagal paskirtį, konstrukciją ir priklausymą: *durelės* „gyvenamųjų namų užpakalinės, prastosios durys“ LKŽe, *pusdurės* „per pusę darinėjamos durys (ppr. dūminėje pirkioje apačia užsidaro, o viršus paliekamas dūmams išeiti)“ LKŽe, *varčia* „kluono durys“ LKŽe. Durų rėmai vadinami penkiais terminais: dviem lietuviškais, dviem slaviškais ir vienu germanišku: *stakta* LKŽe, *varčia* LKŽe, ^{*}*adverija* (brus. *odverija* Fraenkel 1962: 2) LKŽe, KzRŽ1 3, KpŽ I 6, LzŽ 18, ^{*}*lušėkas* (l. *uszak*) LKŽe, ^{*}*šlengė* (vok. *Schlenge*) LKŽe. Terminu *stakta* taip pat įvardijama viršutinė staktos dalis. Rūšiniu pavadinimu eina latvizmas *velvė* (la. *velve*) LKŽe – juo vadinama gaubta durų stakta.

Staktos dalys daugiausia žymimos lietuviškais terminais. Apatinė staktos dalis įvardijama lietuvišku terminu *slenkstis* LKŽe, KltŽ 281, LzŽ 239, ZanavŽ III 106. Viršutinės dalies pavadinimų grupelę sudaro penki sinoniminiai terminai – keturi lietuviški ir vienas hibridinis: *stakta* LKŽe, *įmata* LKŽe, *kepurėtas* LKŽe, *viršdurė* LKŽe, ^{*}*kaptūrinis* (hibr., l. *kaptur*

ir liet. *-inis* LKŽe) LKŽe. Šoninė dalis vadinama germanizmu **švelius* (vok. *Schwelle*) LKŽe. Šoninė javų kraunamo pastato staktos dalis įvardijama slavizmu **vėrėja* (sl.) LKŽe, LzŽ 283. Staktų apmušai žymimi dviem sinoniminiais slavizmais: **abletūra* (l. *tablatura*) LKŽe, KpŽ I 2, **lemperija* (l. *lamperja*) LKŽe, ZanavŽ II 49.

Seniausios konstrukcijos virpstinių durų varstomuosius įtaisus pavadina vienuolika sinoniminių terminų – devyni lietuviški ir du slaviški: *bėgis* LKA I 56, *bėgūnas* LKA I 56, *bėgūniukas* LKA I 56, *kukta* LKŽe, LKA I 56, *sqvarstė* LKA I 56, *sukučiai* LKŽe, LKA I 56, *varas* LKA I 56, *var-tikšlis* LKŽe, LKA I 56, *vyriai* LKA I 55, **kačka* (l. dial. *kaczka*) LKA I 56, LKŽe, **kašė* (l. *kosz*, brus., rus. *kou*) LKŽe, LKA I 56. Vėlesnius geležinius varstymo įtaisus žymi trylika sinoniminių terminų – septyni lietuviški, vienas latviškas, trys slaviški ir du germaniški: *gembės* LKA I 56, *kabas* LKA I 56, *kabikas* LKA I 56, *kablys* LKA I 56, *kukis* LKA I 56, *vąšas* LKŽe, *vyriai* LKA I 55, *kengė* (la. *ķenķis* „kablys“, vok. dial. *kennig* „kablys“) LKA I 56, ZanavŽ I 657, **prabajus* (brus. *прабоў*) LKŽe, LKA I 56, **zoviesai* (brus. *zaveca*) LKA I 56, **kriūgai* (brus. *крык* „kablys“, rus. *крык* „kablys“) LKA I 56, **hokas* (vok. *Haken* „kablys“) LKA I 56, **krampas* (vok. *Krampe* „ąsa“) LKA I 56.

Patalpų dangų pavadinimai. Bendruoju patalpos dangos pavadinimu laikytinas lietuviškas terminas *lubos* LKŽe, LKA I 36, DūnŽ 181, DrskŽ 197, KzRŽ I 467, KltŽ 154, LzŽ 151, ZanavŽ II 99. Rūšiniai pavadinimais eina terminai, įvardijantys lubas pagal priklausymą, paskirtį ir sudėtį. Gyvenamojo namo lubos vadinamos septyniais sinoniminiais terminais: dviem lietuviškais terminais, dviem slavizmais, vienu latvizmu, vienu germanizmu ir vienu hibridu: *lubos* LKŽe, LKA I 36, DūnŽ 181, KzRŽ I 467, KltŽ 154, LzŽ 151, ZanavŽ II 99, *užlos* LKŽe, **stalevonija* (brus. dial. *сталеванне*) LKA I 36, LKŽe, **pasesas* (brus. *пайс*) LKA I 36, *grindys* (la. dial. *grīda* „lubos“) LKA I 36, **dekis* (vok. *Decke*) LKA I 36, **lubavonia* (hibr., liet. *lubos* ir sl. *-vonija*) LKA I 36. Penki rūšiniai terminai pavadina gyvenamojo namo lubas pagal kokybę, paskirtį ir sudėtį. Pagal kilmę tai yra trys lietuviški, vienas slaviškas ir vienas hibridinis terminas: *juodlubės* „prastosios, antrosios lubos“ ZanavŽ I 576, *lubokš-liai* „iš lentgalių ar pagalių greitomis padarytos prastos lubos“ LKŽe, *pa-lubys* „antrosios lubos“ LKŽe, **supitas* (l. *sufit*) „lubos, uždengiančios juodlubes“ LKŽe, **gipsdekis* (hibr., gr. *gypsos* ir vok. *Decke* LKŽe) „tin-kuotos lubos“ LKA I 36.

Gyvenamojo namo priestato lubos žymimos dviem sinoniminiais terminais – lietuvišku ir slavišku: *užlos* LKŽe, LKA I 36, ^x*viškos* (brus. *вышки*) LKŽe. Pastato javams laikyti lubos vadinamos dvylika sinoniminių terminų, septyni iš jų yra lietuviški: *kartys* LKŽe, *lubos* LKA I 48, *palundai* LKŽe, DrskŽ 242, *užlelės* LKA I 48, *užlos* LKA I 48, *užulaidinis* LKA I 48, *virtdys* LKŽe. Ta pati sąvoka dar vadinama keturiais slavizmais ir vienu hibridu: ^x*grėdai* (rus. *грѣда* „lysvė, eilė“; brus. *града* „lysvė, eilė“) LKA I 49, ^x*pakarnės* (plg. l. *podchodny*) LKŽe, ^x*palotai* (brus. *палаці*, rus. *полату*) LKŽe, ^x*stalevonija* (brus. dial. *сталяванне* LKA I 36) LKA I 49, LKŽe, ^x*lubavonia* (hibr., liet. *lubos* ir sl. *-vonija*) LKA I 48. Terminais *užlos* ir *užlelės* dar vadinamos pastato javams laikyti priestato lubos. Tokios lubos vadinamos ir terminu *užlikės* LKA I 48. Terminu ^x*grėdai* LKA I 49 žymimos ir iš lentų padarytos klojimo lubos.

Pastato šienui laikyti lubų pavadinimų grupelę sudaro du lietuviški ir vienas slaviškas terminas: *virtdys* LKŽe, *grandai* LKŽe, ^x*viškos* (brus. *вышки*) LKŽe. Du rūšiniai terminai žymi daržinės lubas pagal sudėtį: *rieklės* „karčių lubos daržinėje ar kitur kam sudėti, padžiauti“ LKŽe, ZonavŽ II 520, *užlaidas* „lentų lubos ties klojimo ar daržinės durimis“ LKŽe. Pastato gyvuliams laikyti lubos įvardijamos keturiais sinonimais – dviem lietuviškais, vienu slavišku ir vienu hibridiniu: *grįslai* LKŽe, KpŽ I 744, *užleliai* LKŽe, ZonavŽ III 538, ^x*grėdai* LKŽe, ^x*pagrėdai* (hibr., liet. *pa-* ir brus. *града* „lysvė, eilė“ LKA I 49) LKŽe.

Stogo konstrukcijų ir jų dalių pavadinimai. Seniausi tradicinių gyvenamųjų namų stogai buvo keturšlaičiai su žemomis pastogėmis. XIX a. viduryje atsirado *čiukuriniai* stogai – laužti keturšlaičiai stogai su nedideliais trikampaiais frontonais ir pusiau atidengtais skliautais. Vėlyviausias yra dvišlaitis stogas, jis dengiamas šiaudais, skiedromis, lentelėmis, čerpėmis, skarda, galai kalami lentomis (LEB 233). Iš nagrinėjamų šaltinių matyti, kad pastato viršutinę dalį įvardija penki terminai – trys lietuviški ir du slaviški: *stogas* LKŽe, LKA I 34, ZonavŽ III 182, *dangtis* LKŽe, LKA I 35, *palėpė* LKŽe, ^x*dokas* (l. *dach*) LKŽe, DrskŽ 70, LzŽ 61, ^x*striekas* (l. *strzecha*) LKŽe, LKA I 35, DrskŽ 352. Terminai *stogas*, *dangtis*, *dokas* ir *striekas* eina ir rūšiniais stogo pavadinimais. *Lietuvių kalbos atlase* (I 35) rašoma, kad kai kuriose Lietuvos vietose *doku* vadinamas skarda arba lentelėmis, o *strieku* – šiaudais dengtas stogas. Iš *Lietuvių kalbos žodyno* pavyzdžių matyti, kad *stogu* ir *dangčiu* taip pat vadinamas šiaudinis stogas, pvz.: *Stogas da šiaudinis, kiauras jau* Pb LKŽe. *Kūlių reikėjo stogui dengti*

Plšk LKŽe. *Šiaudų reikia dangčiam dengti* Ds LKŽe. Šiaudinio stogo rūšiniu pavadinimu eina lietuviškas terminas *striegtas* LKŽe – juo įvardijamas šiaudinis stogas, stiegtas varpomis žemyn. Kluono stogas turi atskirą pavadinimą – *apdanga* LKŽe.

Stogo dalys vadinamos dvidešimt keturiais terminais. Viršutinės stogo dalies pavadinimų grupę sudaro šešiolika sinoniminių lietuviškų terminų, pvz.: *antstogis* LKŽe, *bemblys* LKŽe, *čiukuras* LKŽe, *kaugas* LKŽe, *kraigas* LKŽe, DrskŽ 164, ZonavŽ I 751, *kurtinys* ZonavŽ I 816, *pasulabis* LKŽe, *statgalis* LKŽe, *stogviršis* LKŽe, *šelmuo* LKŽe, *viršustogė* LKŽe. Šios konstrukcijos pavadinimų grupėje nemažai yra metaforinių terminų – pagal užimamos vietos panašumą konstrukcija žymima gamtos reiškiniu, gyvūnų dalių ir buities daikto pavadinimais: *gūbrys* LKŽe, *ketera* LKŽe, *skiauteris* LKŽe, *šerys* LKŽe, *žirklē* LKŽe. Vincas Urbutis (1981: 74) yra rašęs, kad *ketera* yra suvokiama metaforiškai – stogo viršus tarsi lyginamas su gyvulio kūbriu, nugara.

Galinės dalys įvardijamos dviem slavizmais: ^xčytas (l. *szczyt*) „stogo galas, kaltas lentomis, skliautai, frontonas“ LKŽe, DrskŽ 54, ^xlabėkas (sl.⁶) „trobesio galo nuolaidi trikampė stogo dalis“ LKŽe, LzŽ 138. Stogo kraštai žymimi keturiais sinonimais – trimis lietuviškais ir vienu slavišku: *bamblys* LKŽe, *zimblys* LKŽe, *zvimblė* LKŽe, ^xpastriekis (l. *podstrzesze*) LKŽe. Apatinės dalys įvardijamos dviem lietuviškais terminais: *paražė* „šiaudinio stogo apatinė dalis“ LKŽe, *pasterblys* „stogo žemutinė dalis iki susidūrimo su pastato siena“ LKŽe.

Tradicinių pastatų stogų konstrukcijos buvo trijų tipų: pėdinės, sijinės ir gegninės. Pėdinė yra seniausia ir anksčiausiai išnykusi konstrukcija (MS 2008: 19). Šios konstrukcijos laikomosios kartys laikosi ant gailinio ir pagegninio sienų rąsto. Tokia konstrukcija būdinga rytų ir vidurio Lietuvai. Vėlesnė yra gegninė konstrukcija, joje laikomosios stogo kartys remiasi į sienų pagegninį vainiką (LLA 1965: 50). Seniausią konstrukciją žymi lietuviškas terminas *pėdžia* „vertikalus ramstis senoviniame klojime stogui laikyti“ LKŽe. Daugiausia aptikta terminų, įvardijančių gegninės konstrukcijos elementus. Pagrindinė stogo laikomoji kartis vadinama aštuoniais terminais, iš kurių šeši yra lietuviški: *gegnė* LKŽe, KltŽ 71, KpŽ I 627, ZonavŽ I 420, *krakas* LKŽe, *kreklas* LKŽe, KltŽ 120, LzŽ 128, *krekva* LKŽe, *stiegis* LKŽe, vienas yra metaforinis – *ožys* LKŽe. Metafo-

⁶ *Labėkas, labokas* dar gali būti laikomi hibridais (Skardžius 1996: 126).

rinio įvardijimo pamatu laikytinas išorės panašumas, manytina, kad šis terminas yra atsiradęs iš rus. *козлы* LKŽe. Nelietuviškų terminų porą sudaro vienas germanizmas ir vienas hibridas: ^x*sparas* (vok. *Spar*, *Spare* Sabaliauskas 1990: 266) LKŽe, Zanavž III 136, *sparinis* (hibr., vok. *Spar*, *Spare* (Sabaliauskas 1990: 266) ir liet. *-inis*) Zanavž III 137. Gegnių pora vadinama dviem sinonimais – vienu lietuvišku ir vienu slavišku: *žagas* LKŽe, ^x*kazilas* (rus. *козлы*) LKŽe. Ant gegnių kalama kartis įvardijama dviem sinonimais – lietuvišku ir slavišku: *grebėstas* Kltž 80, KzRž I 250, LKŽe, Zanavž I 494, *lota* (l. *lata*, vok. *Latte*) LKŽe.

Dvylika terminų žymi gegnes jungiančius skersinius, didžioji jų dalis – lietuviški: *panta* „skersinis, jungiantis trobesio sparus, gegnes“ LKŽe, Zanavž II 329, *permėtis* „skersinė kartis, jungianti kreklus“ LKŽe, *skersinė* „skersinis“ LKŽe, *skersplautis* „skersinis, jungiantis gegnes, pantas“ LKŽe, *varža* „gegnes jungiantis rąstelis, skersinis, spyris“ LKŽe. Beveik trečdalis lietuviškų terminų yra metaforiniai – konstrukcijos sudedamoji dalis pagal funkcijos ar kitokį panašumą vadinama apdaro, pastato įtaisinio ir gyvūno dalies pavadinimais: *juosta* „skersinis, jungiantis gegnes“ LKŽe, Lzž 99, *laktelė* „gegnių (sparų) skersinis, juosta“ LKŽe, *vilkausis* „skersinė sija, jungianti gegnę su gegniniu sienoju, permėtė“ LKŽe. Taip pat šios dalys vadinamos ir trimis nelietuviškais terminais: ^x*kardielis* (l. *kardel*) „gegnių juosta, skersinis, kad stipriau gegnės laikytųsi“ LKŽe, ^x*bendelis* (vok. *Binder*) „medis, kuris sutvirtina gegnes, juosta“ LKŽe, ^x*antsparis* (hibr., liet. *ant-* ir vok. *Spar*, *Spare* Sabaliauskas 1990: 266) „gegnių skersinis, juosta“ Zanavž I 46. Hibridu ^x*kaziljuostė* (hibr., rus. *козлы* LKŽe ir liet. *juosta*) LKŽe žymimas gegnių skersinis. Stogo griaučiai vadinami lietuvišku terminu *grebėstas* LKŽe. Stogo vainikas metaforiškai žymimas pagal užimamos vietos panašumą į galvos apdarą – *kepurė* LKŽe. Tokia konstrukcija dar vadinama hibridu ^x*apičepas* (plg. l. *oczep*) LKŽe.

Tradicinių pastatų stogai dengti malksnomis, lentomis, stiegėmis, skarda, nendrėmis (pajūrio rajonuose), o daugiausiai – šiaudais: kūliais, trankniais. Šiaudai buvo klojami arba varpomis aukštyn (labiausiai paplitęs būdas), arba varpomis žemyn (pietų Lietuvoje) (LLA 1965: 51). Šiaudus, jų ryšulius įvardijančių terminų grupė yra didžiausia – ją sudaro šešiolika, daugiausia lietuviškų, terminų. Maži ryšuliai vadinami trimis sinonimiškais lietuviškais terminais: *bamblys* LKŽe, Zanavž I 108, *zimblys* LKŽe, *raišalas* LKŽe. Ilgi ryšuliai žymimi keturiais lietuviškais terminais: *ilginiai* „ištisi, nesulaužyti, nesumaigyti ruginiai šiaudai“ LKŽe, *kūlys* „didelis

ilginių šiaudų pėdas stogui dengti“ LKŽe, *kūlynė* „šiaudų kūlelis (ppr. iš trijų saujų) stogui dengti“ LKŽe, *motelė* „ilginių šiaudų kūlelis, vartojamas šiaudinio stogo pakraščiams dengti“ LKŽe. Gyvojoje kalboje *kūliu* taip pat vadinamas akmuo: *Kūliai įkaista [pirtyje], pilam [v]andenį, ka būtum garo, i prausamos su šiltu [v]andeniū* Gršl. *Neužteks kūlių padamentui* T1 LKŽe. Tačiau akmens pavadinimas būdingas Žemaičiams ir manoma, kad tai yra kuršių kilmės žodis (Vitkauskas 1966: 163). Kraštotyrininkų darbuose rašoma, kad Žemaičiuose šiaudų ryšuliai vadinami *ilginiais* (LLA 1965: 51). Šiaudų ryšulio pakraščiams dengti pavadinimų grupę sudaro devyni sinonimai, iš jų septyni yra lietuviški, pvz.: *damblis* LKŽe, *dvikūlė* LKŽe, DrskŽ 81, *kūlaitis* LKŽe, *kūlelis* LKŽe, *kulikas* LKŽe, *pasterblys* LKŽe. Toks ryšulys vadinamas ir paukščio pavadinimu – *šarkiukai* LKŽe. Be to, įvardijamas vienu slavizmu ir vienu hibridu: *špyga* (brus. *figa*, l. *figa*, rus. *фуза*) LKŽe, *burčiukas* (hibr., vok. *Borte* LKŽe ir liet. *-iukas*) LKŽe.

Tradiciniuose pastatuose prie skersinių stogo karčių šiaudai buvo tvirtinami kartelėmis ir vytelėmis. Etnografų darbuose minimi keli kartelių pavadinimai, pvz.: *gniutelės*, *klotės*. Vytelės vadinamos *kliugelėmis* (LEB 235). Iš nagrinėjamų gyvosios kalbos šaltinių matyti, kad veržiamųjų kartelių pavadinimų grupę sudaro aštuoniolika sinoniminių terminų, iš jų trylika yra lietuviški: *klostė* LKŽe, *blakštas* LKŽe, *klotė* LKŽe, DūnŽ 142, *krekvėlė* LKŽe, *matarėlis* LKŽe, *prieraišas* LKŽe, *stoglazdė* LKŽe, *strieglazdė* LKŽe, *šatra* LKŽe, *šegždė* LKŽe, *verpstelė* LKŽe, *varža* LKŽe, *vija* LKŽe, DrskŽ 459. Veržiamosios kartelės ir lazdos dar vadinamos dviem latvizmais, vienu slavizmu ir dviem hibridais: *gniutelė* (la. *gņuta*, *gņutele*) LKŽe, *kniutė* (la. *gņuta*, *gņutele*) LKŽe, *lota* (l. *lata*, vok. *Latte*) LKŽe, KltŽ 153, KzRŽ I 466, ZanavŽ II 98, *kraiklotė* (hibr., liet. *kraikas* ir vok. *Latte* LKŽe) ZanavŽ I 751, *prielotė* (hibr., liet. *prie-* ir vok. *Latte* LKŽe) LKŽe. Vytelės, kuriomis pririšami šiaudai, įvardijamos dviem lietuviškais sinonimais: *prieraišas* LKŽe, *prievoja* LKŽe.

Šiaudų stogą tvirtinantys ir saugantys konstrukciniai elementai vadinami *slogščiais*, *kryžiokais* (pietų Lietuvoje, Suvalkijoje, pajūrio rajonuose), *lėkiais* (visoje Lietuvoje) (LLA 1965: 51, 71). Iš tiriamų šaltinių matyti, kad tvirtinamuosius stogo elementus žymi septyniolika nevienodos kilmės terminų. Keturiolika terminų yra lietuviški, pvz.: *gegnė* „sluogtis ant šiaudinio stogo viršaus, žirglys“ LKŽe, *kreginis* „žiogreliai ant stogo“ LKŽe, *kreigamedis* „sukryžiuotas pagalys ant stogo, kad vėjas kreigo nenuneštų“ LKŽe, *kreiglys* „stogo žirgelis“ LKŽe, *krekvos* „sukryžiuotos kartelės ant

šiaudinio stogo šelmens“ LKŽe, *lėkis* „dvi sukaltos kartelės, žargdinamos ant kraigo, kad vėjas nedraskytų, žirglis, žirgelis“ LKŽe, *slogstis* „dvi sukryžiuotos kartelės, prilaikančios stogo kraigą, žirglis, žirgelis“ LKŽe, *svarlas* „dvi sukaltos kartelės, žargdinamos ant šiaudinio stogo kraigo, kad vėjas jo nedraskytų“ LKŽe, *žaginėlis* „stogo sutvirtinimas žirgeliais“ LKŽe, *žarginys* „žirglis, kraigo žirgelis“ LKŽe. Apsauginė konstrukcija dar vadinama gyvūnų pavadinimais: *šarkiukai* „kryžmai sukalti pagaliai šiaudinio stogo gūbriui sutvirtinti“ LKŽe, *oželiai* „kryžmiški žiogreliai, kuriais prispaudžiamas kraigas, žirgeliai“ LKŽe, *kiškis* „stogo žirgelis, sukryžiuotos kartelės spaliams prilaikyti“ LKŽe, *žirgelis* „stogo galų pagražinimas“ LKŽe. Gyvūnų pavadinimai atsirado dėl elementų puošiamosios paskirties. Dažniausi puošimo motyvai – žirgų galvos, paukščiai. Iš paukščių motyvų dažniausia buvo gaidžio galva, ji būdinga Žemaičiams (LLA 1965: 74). Ta pati konstrukcija vadinama vienu slavizmu ir dviem germanizmais: **ragavikas* (l. dial. *rogownik*) „stogo šelmenį pritvirtinantis kryžiokas“ LKŽe, **gėvelis* (vok. dial. *Gevel*, vok. *Giebel*) „dvi sukaltos kartelės, kurios žargdinamos ant kraigo, kad vėjas nedraskytų, žirglis, žirgelis, žirglelis“ LKŽe, Zonavž I 443, **žėgliai* (vok. *Segel*) „dvi sukryžiuotos kartys, sutvirtinančios šelmenį, kraiklentės“ LKŽe.

Kitokias dangas įvardijančių terminų yra gerokai mažiau. Drožtinės stogo dengimo lentelės pavadinimų grupelę sudaro penki sinoniminiai terminai – du lietuviški, du slaviški ir vienas germaniškas: *lentelė* LKŽe, *skiedra* LKŽe, *gontas* (l. *gont*) LKŽe, Kpž I 703, Zonavž I 480, **dronyčia* (l. *dranica*) LKŽe, Drskž 73, **skindelis* (vok. *Schindel*) LKŽe. Molinė dengimo priemonė vadinama septyniais sinoniminiais terminais: vienu lietuvišku terminu, trimis slavizmais, vienas latvizmu, vienu germanizmu ir vienu hibridu: *stiegelė* (plg. lie. *stiegti* Skardžius 1996: 77, la. *tēgula* Fraenkel 1962: 904) LKŽe, *čerpė* (plg. brus. *чэпан*) LKŽe, Dūnž 61, KzRž I 107, Kpž I 283–284, **dokauka* (l. *dachówka*) LKŽe, Kpž I 430, *koklis* (brus. *кахля*, vok. *Kachel*) LKŽe, Kltž 116, *kėgelis* (plg. la. *ķeglis*) LKŽe, **dekpanė* (vok. *Dachpfanne*) LKŽe, *stogplytė* (hibr., liet. *stogas* ir brus. *плита* LKŽe) LKŽe. Metalų plokštė įvardijama trimis sinoniminiais skoliniais – finišku, slavišku ir germanišku: *skarda* (fin. Fraenkel 1962: 797; Sabaliauskas 1990: 227) „geležies ar kitokio metalo lakštas“ LKŽe, Dūnž 326, Zonavž III 67, **blėka* (brus. *бляха*, l. *blacha* LKŽe, Smoczyński 2007: 63) LKŽe, Kltž 22, Lzž 37, Kpž I 201, Zonavž I 150, **blėta* (germ.) LKŽe. V. Urbučio teigimu, vakaruose pažįstamas tvirtapradės

priegaidės *blėta* yra germanizmas, betarpiškai atsiradęs iš vok. *Blatt*. Tvirtagalės priegaidės *blėtà* (*blėtq*) ir *blėka* laikytini gauti per tarpininkus slavus (Urbutis 2009: 402).

Lentų ir plytų pavadinimai. Į įvairių konstrukcijų sudėti įeinanti iš medžio išpjauta pailga plokštė vadinama trimis sinonimais – lietuvišku, slavišku ir germanišku: *lenta* LKŽe, DrskŽ 189, KltŽ 144, KzRŽ I 444, LzŽ 145, ZonavŽ II 54, *lota* (l. *lata*, vok. *Latte*) LKŽe, ^{*}*diele* (vok. *Diele*) LKŽe, ZonavŽ I 277. Rūšiniai terminai žymi lentas pagal paskirtį, pagaminimo ypatybes, dydį ir kokybę. Pagal paskirtį lentos dažniausiai įvardijamos lietuviškais terminais, pvz.: *antlubė* „lenta, kalama ties lubų lentų sudūrimu“ LKŽe, *antslenkstis* „ant slenksčio prikalama lenta“ LKŽe, *drablentė* „viršum pamato gulsčiai prikalta lenta, kad per pamatus vanduo nebėgtų“ LKŽe, *durstyklas* „lentgalys grindims“ LKŽe, *luba* „lubų lenta“ LKŽe, *pavartė* „lenta klojimo durų pažemėje“ LKŽe, DrskŽ 254, *pėra* (plg. la. *piere* Fraenkel 1962: 573) „viena iš lentų trobesiui apmušti iš lauko pusės“ LKŽe, *perlentė* „skersai einanti lenta“ LKŽe, *prieduris* „lenta, dengianti durų staktą“ LKŽe, *užlaidinys* „lenta, prikalta prie viršutinio vainiko (sienai nuo lietaus apsaugoti)“ LKŽe, *vėjalentė* „stogo gale prie lotų prikalta lenta, sauganti stogą nuo vėjo“ LKŽe, *vėtrinė* „prie lotų galų prikalama lenta, kad vėjas stogo neardytų“ LKŽe. Du terminai yra nelietuviški – vienas slaviškas ir vienas hibridinis: ^{*}*šaliauka* (l. *szalówka*) „lentalė namo sienoms apkalti“ LKŽe, DrskŽ 364, ^{*}*vėtrauka* (hibr., liet. *vėtra* ir sl. *-ovka*) „lenta, prikalama prie stogo galo, kad saugotų nuo vėjo“ LKŽe. Nuo rąsto krašto išpjauta lenta įvardijama šešiais nevienodos kilmės terminais: vienu lietuvišku, trimis slaviškais, vienu germanišku ir vienu hibridiniu: *šonlentė* LKŽe, ^{*}*tartyčia* (l. *tarcica*) LKŽe, ^{*}*apalka* (l. *opałka*) LKŽe, KpŽ I 45, *balanas* (brus. *болона* Fraenkel 1962: 31) LKŽe, ^{*}*švartė* (vok. dial. *schwarte*) LKŽe, ^{*}*pašvartė* (hibr., liet. *pa-* ir vok. dial. *schwarte* LKŽe) „pirmoji nuo rąsto nupjauta lenta, popentis“ LKŽe. Lietuvišku terminu *skerslentė* LKŽe vadinama iš susivijusio medžio išpjauta lenta. Plona lenta įvardijama dviem sinonimais – germanišku ir slavišku: *lystė* ZonavŽ II 85, ^{*}*dronyčia* (l. *dranica*) LKŽe, KltŽ 52. Stora lenta vadinama dviem sinoniminiais germanizmais: ^{*}*dilė* (vok. *Diele*) LKŽe, ^{*}*planka* (vok. dial. *planke*) LKŽe, o prasta lenta – lietuvišku terminu *lentpalaikė* DūnŽ 173.

Lentos dalys daugiausia įvardijamos nelietuviškais terminais, pvz.: *lentgalys* LKŽe, KzRŽ I 444, ZonavŽ II 54, ^{*}*plozas* (brus. *плас*) „plokščioji

dalis, plokštuma (lentos)“ LKŽe, ^x*abzojus* (l. *obzoj* LKŽe) „neapipjautos lentos kraštas“ KzRŽ I 2, ^x*buomkantis* (vok. dial. *bōm*, vok. *Kante*) „apvalus lentos kraštas“ LKŽe. Lentos kraštas įvardijamas trimis sinonimais – dviem lietuviškais ir vienu germanišku: *briauna* LKŽe, KltŽ 25–26, *žambas* LKŽe, ^x*kanta* (vok. *Kante*) LKŽe, DrskŽ 137.

Lentų įlaidų, išdrožų, griovelių pavadinimų grupelę sudaro keturi nevienodos kilmės terminai: vienas lietuviškas, vienas slaviškas, vienas germaniškas ir vienas hibridinis: *spraudis* LKŽe, ^x*špuntas* (l. *szpunt*) LKŽe, ^x*gropa* (viduramžių vok. ž. *grobe*) LKŽe, ^x*patelka* (hibr., liet. *patelė* ir sl. *-ka*) LKŽe.

Molio gaminyš įvardijamas dviem slavizmais: *plyta* (brus. *plita*, l. *plyta* Fraenkel 1962: 625) LKŽe, DrskŽ 273, *Zanavž* II 440, ^x*cegla* (l. *cegla*) LKŽe. Statyboje naudojamos plytų atliekos vadinamos trimis sinoniminiais hibridiniais terminais: *plytgalys* (hibr., brus. *плита* ir liet. *galas*) LKŽe, *Zanavž* II 440, ^x*plytstukis* (hibr., brus. *плита* ir vok. dial. *stuk*, *stak*) LKŽe, *pusplytė* (hibr., liet. *pusė* ir brus. *плита*) LKŽe.

2. TERMINŲ DAUGIAREIKŠMIŠKUMAS IR HOMONIMIJA

Mažu reikšmių griežtumu ir vaizdingumu pasižyminčiai statybos liaudies terminijai būdingas daugiareikšmiškumas. Daugiareikšmiškumą galėjo lemti specialiųjų sąvokų ribų neapibrėžtumas, reikšmių raida, įvardijimo perkėlimas pagal tam tikras asociacijas. Šios srities terminijoje yra įvairialypiais ryšiais susijusių daugiareikšmių terminų: artimas sąvokas įvardijančių, priklausymo, paskirties ir sudėties skiriamųjų požymių turinčių terminų ar asociaciniais ir metaforiniais ryšiais susijusių terminų, neaiškias reikšmių sąsajas turinčių terminų (plačiau žr. Stunžinas 2009: 68–92). Skirtingų mikrosistemų terminų daugiareikšmiškumas gali skirtis. Pavyzdžiui, ūkinių pastatų terminijos mikrosistemoje daugiareikšmiai terminai dažniausiai įvardija artimas paskirties skirtybių turinčias sąvokas (plačiau žr. Stunžinas 2012: 184–198). Gyvenamojo namo ir jo dalių terminijoje daugiareikšmiai terminai gali žymėti artimas paskirties skiriamųjų požymių turinčias sąvokas arba skirtingų kategorijų paskirties bendrybių turinčias sąvokas (plačiau žr. Stunžinas 2009: 68–92).

Apie penktadalį konstrukcijas ir jų sudedamąsias dalis žyminčių terminų turi tą pačią išraišką ir skirtingą reikšmę – aštuoniasdešimt keturi terminai sudaro trisdešimt septynias daugiareikšmių ar homoniminių terminų eilutes. Daugiausia tai daugiareikšmiai terminai, įvardijantys skirtingas

toje pačioje vietoje esančias arba panašią vietą užimančias konstrukcijas, konstrukcijas ir konstrukcijų sudedamąsias dalis ar skirtingas šalia esančias sudedamąsias konstrukcijų dalis (16 eilučių), pvz.: **balanka* „lango rėmai“ LKŽe, KpŽ I 139 – **balanka* „lango stiklas“ LKŽe, *bamblys* „šiaudinio stogo kraštas“ LKŽe – *bamblys* „mažas šiaudų kūlelis, dedamas ant stogo“ LKŽe, ZonavŽ I 108, *gegnė* „stogo kreklas“ LKŽe, KltŽ 71, KpŽ I 627, ZonavŽ I 420 – *gegnė* „sluogtis ant šiaudinio stogo viršaus, žirglys“ LKŽe, *grebėstas* „stogo griaučiai“ LKŽe – *grebėstas* „ant gegnių kalama kartis“ KltŽ 80, KzRŽ I 250, LKŽe, ZonavŽ I 494, **langinyčia* „langinės“ DrskŽ 184, KltŽ 137 – **langinyčia* „palangė“ LKŽe, *pamatas* „apatinė statinio dalis, į kurią remiasi visas statinys“ LKŽe, LKA I 35 – *pamatas* „pašalys, iš lauko pusės pagal sieną (ar akmenų, mūro pamatą) supilta žemė“ LKA I 35, *pasterblys* „stogo žemutinė dalis iki susidūrimo su pastato siena“ LKŽe – *pasterblys* „kūlelis, rišamas ant žemutinės lotos“ LKŽe, *prieraišas* „kartelė stogo šiaudams prispausti“ LKŽe – *prieraišas* „vytelė šiaudams prie lotos pririšti“ LKŽe, *šarkiukai* „kryžmai sukalti pagaliai šiaudinio stogo gūbriui sutvirtinti“ LKŽe – *šarkiukai* „susukti šiaudų kūleliai, vartojami pradedant dengti stogą“ LKŽe, *varčia* „durų stakta“ LKŽe – *varčia* „kluono durys“ LKŽe, **viškos* „klėties skliautai“ LKŽe, LKA I 49 – **viškos* „daržinės lubos“ LKŽe. Šiais atvejais bendras daugiareikšmių terminų požymis yra užimama vieta.

Dalis daugiareikšmių terminų įvardija artimas sąvokas ir žymi skirtingų vietų, skirtingos sudėties ar skirtingos paskirties konstrukcijas ar konstrukcijų sudedamąsias dalis (11 eilučių), pvz.: **dronyčia* „plona lentelė stogui dengti“ LKŽe, DrskŽ 73 – **dronyčia* „plona lenta“ LKŽe, KltŽ 52, **lubavonia* „gyvenamojo namo lubos“ LKA I 36 – **lubavonia* „klojimo lubos“ LKA I 48, *prielangis* „lenta, dengianti langų staktą“ LKŽe – *prielangis* „palangė“ LKŽe, **stalevonia* „gyvenamojo namo lubos“ LKA I 36, LKŽe – **stalevonia* „klojimo lubos“ LKA I 49, LKŽe, **šlengė* „lango rėmas“ LKŽe – **šlengė* „durų rėmas“ LKŽe, *užlangė* „lentynėlė viršuje lango“ LKŽe – *užlangė* „palangė lauko pusėje“ LKŽe, *užlelės* „kluono lubos“ LKA I 48 – *užlelės* „kluono priestato lubos“ LKA I 48, *vyriai* „medinis varstymo įtaisas“ LKA I 55 – *vyriai* „metalinis varstymo įtaisas“ LKA I 55.

Kai kurie daugiareikšmiai terminai žymi giminines ir rūšines sąvokas (7 eilutės), pvz.: *dangtis* „stogas“ LKŽe, LKA I 35 – *dangtis* „šiaudinis stogas“ LKŽe, LKA I 35, **grėdai* „klojimo lubos“ LKA I 49 – **grėdai* „iš lentų padarytos klojimo lubos“ LKA I 49, *lubos* „patalpos danga“ LKŽe,

LKA I 36, DūnŽ 181, DrskŽ 197, KzRŽ I 467, KltŽ 154, LzŽ 151, ZonavŽ II 99 – *lubos* „gyvenamojo namo lubos“ LKŽe, LKA I 36, DūnŽ 181, KzRŽ I 467, KltŽ 154, LzŽ 151, ZonavŽ II 99 – *lubos* „kluono lubos“ LKA I 48, *stogas* „stogas“ LKŽe, LKA I 34, ZonavŽ III 182 – *stogas* „šiaudinis stogas“ LKŽe, LKA I 34, ZonavŽ III 182, *vartai* „durys“ LKŽe – *vartai* „didelės suveriamos durys“ LKŽe. Kai kurie terminai yra susiję visumos ir dalies santykiu ir įvardija konstrukciją ir jos dalį (2 eilutės): *gegninis* „viršutinis rąstų vainikas“ LKŽe – *gegninis* „viršutinis sienos rąstas (sienojas), ant kurio statomos gegnės“ LKŽe, KpŽ I 627, *stakta* „rėmai durims“ LKŽe – *stakta* „viršutinė staktos dalis“ LKŽe.

Homonimų porą sudaro skirtingos kilmės terminai – lietuviškas *grindys* „lentų klojinys“ LKA I 37, KzRŽ I 255, KpŽ I 742, ZonavŽ I 507 ir latviškas *grindys* (la. dial. *grīda* „lubos“) „gyvenamojo namo lubos“ LKA I 36.

IŠVADOS

1. Gyvosios kalbos šaltiniuose yra daug tradicinių pastatų konstrukcijas ir jų sudedamąsias dalis žyminčių liaudies terminų. 422 terminai įvardija per 200 tradicinių pastatų konstrukcijų ir jų dalių. Daugiausia yra stogo ir jo dalių (32 %), sienų ir jų dalių (20 %) pavadinimų, šiek tiek mažiau yra duris, langus ir jų dalis (11 % ir 9,5 %), patalpų dangas (9,5 %) bei lentas (9,5 %) įvardijančių terminų. Nedaug terminų žymi grindis (4,7 %), pamatus ir jų priklausinius (2,4 %) ar plytas (1,4 % visų terminų).

2. Tradicinių pastatų konstrukcijų ir jų dalių terminija yra lietuviška – lietuviški vienažodžiai ir sudėtiniai terminai sudaro beveik du trečdalius (63 %) visų terminų. Svetimos kilmės terminų yra daugiau nei ketvirtadalis (28,9 %), hibridinių ir mišrios sudėties terminų – mažiau nei dešimtadalis (8,1 %). Skolinių grupėje vyrauja slavizmai – jie sudaro daugiau nei du trečdalius (70 %) visų skolinių. Germanizmų yra per penktadalį (21 %), latvizmų yra mažiau nei dešimtadalis (9 %).

3. Beveik trečdalis (30 %) konstrukcijų ir jų dalių yra įvardijamos keliais terminais. Dažniausiai sąvokos žymimos ilgomis sinonimų eilutėmis – penkių narių ir ilgesnės eilutės sudaro daugiau nei trečdalį (37 %) visų sinonimų eilučių. Dvinarės sinonimų eilutės sudaro mažiau nei trečdalį (30 %), trinarės – ketvirtadalį (24 %), keturnarės – dvyliktąją dalį (8 %) visų sinonimų eilučių. Didžiausios yra veržiamųjų kartelių (18) ir stogo

viršutinės dalies pavadinimų (16 sinonimų) grupės. Pagal kilmę vyrauja sinonimų eilutės su nevienodos kilmės terminais (90 %).

4. Pastatų konstrukcijų ir jų dalių terminijos hierarchinė struktūra nesudėtinga. Dažniausiai terminai sudaro dviejų lygmenų hierarchiją, tik nedidelė sąvokų dalis įvardijama trijų lygmenų terminais. Rūšiniiais terminais eina trečdalis (31 %) nagrinėjamų terminų. Jie sąvokas dažniausiai pavadina pagal priklausymą (34 %), paskirtį (25 %) arba vietą (18 %), gerokai rečiau – pagal struktūros ypatumus (11 %), dydį (7%) ar kokybę (4 %).

5. Kai kurie terminai (3 %) pavadina sąvokas pagal tam tikras asociacijas. Metaforiškai konstrukcijos ir jų dalys įvardijamos gyvūnų, jų dalių, buities daiktų, žmogaus kūno dalių ir gamtos daiktų pavadinimais. Metoniminiai terminai sąvokas pavadina pagal sudaromąją medžiagą.

6. Penktadalis (19 %) terminų turi tą pačią išraišką ir skirtingą reikšmę. Daugiausia tai daugiareikšmiai terminai, žymintys skirtingas panašią vietą užimančias konstrukcijas ir (arba) jų sudedamąsias dalis, arba artimas sąvokas įvardijantys terminai, žymintys skirtingų vietų, skirtingos sudėties ar skirtingos paskirties konstrukcijas ar jų sudedamąsias dalis. Rečiau daugiareikšmiai terminai įvardija giminines ir rūšines sąvokas ar pavadina konstrukciją ir jos dalį. Homonimų porą sudaro tą pačią išraišką turintys skirtingos kilmės terminai.

ŠALTINIAI

- DrskŽ – *Druskininkų tarmės žodynas*. Sud. G. Naktinienė, A. Paulauskienė, V. Vitkauskas, Vilnius: Mokslas, 1988.
- DūnŽ – V. Vitkauskas. *Šiaurės rytų dūnininkų šnektų žodynas*, Vilnius: Mokslas, 1976.
- KltŽ – A. Vilotytė. *Kaltanėnų šnektos žodynas*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008.
- KzRŽ I – A. Pupkis. *Kazlų Rūdos šnektos žodynas A–M*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008.
- KpŽ I – K. Vosilytė. *Kupiškėnų žodynas A–H*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2007.
- LzŽ – J. Petrauskas, A. Vidugiris. *Lazūnų tarmės žodynas*, Vilnius: Mokslas, 1985.
- LKA I – *Lietuvių kalbos atlasas 1. Leksika*. Red. K. Morkūnas, Vilnius: Mokslas, 1977.
- LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas (I–XX, 1941–2002)*, elektroninis variantas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005. – www.lkz.lt.
- ZanavŽ I–III – *Zanavykių šnektos žodynas 1. A–K, 2. L–R, 3. S–Ž*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų institutas, 2003–2006.

LITERATŪRA

- Fraenkel E. 1955–1962: *Litauisches etymologisches Wörterbuch I–II*, Heidelberg: Carl Winter. Universitätsverlag, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- LEB – *Lietuvių etnografijos bruožai*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1964.
- LLA 1965: *Lietuvių liaudies architektūra 1. Kaimo gyvenvietės ir gyvenamieji namai*, Vilnius: Mintis.
- MS 2008: *Medinė statyba: jaukių namų žinynas*, Kaunas: UAB „Dangus“.
- Sabaliauskas A. 1990: *Lietuvių kalbos leksika*, Vilnius: Mokslas.

- Skardžius Pr. 1996: *Rinktiniai raštai 1*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Smoczyński W. 2007: *Lietuvių kalbos etimologinis žodynas*, Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Stunžinas R. 2008: Variantiniai statybos liaudies terminai *Lietuvių kalbos žodyne*. – *Terminologija* 15, 111–130.
- Stunžinas R. 2009: Daugiareikšmiai ir homoniminiai statybos liaudies terminai. – *Terminologija* 16, 68–92.
- Stunžinas R. 2010: Gyvenamojo namo ir pagrindinių jo dalių liaudies terminijos sinonimija. – *Terminologija* 17, 130–142.
- Stunžinas R. 2011: Gyvenamojo namo ir pagrindinių jo dalių rūsiniai liaudies terminai. – *Terminologija* 18, 142–153.
- Stunžinas R. 2011: *Statybos liaudies terminai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Stunžinas R. 2012: Ūkinių pastatų liaudies terminija. – *Terminologija* 19, 184–198.
- Urbutis V. 1981: *Baltų etimologijos etiudai*, Vilnius: Mokslo.
- Urbutis V. 2009: *Baltų etimologijos etiudai 2*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Vitkauskas V. 1966: Apie kai kurių žemaitiškų žodžių vartojimą. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 8, 155–168.
- VLE II 2002: *Visuotinė lietuvių enciklopedija 2*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Клепикова Г. П. 1974: *Славянская пастушеская терминология*, Москва: Наука.

FOLK TERMINOLOGY OF BUILDING CONSTRUCTIONS AND THEIR PARTS

The article deals with folk terminology of constructions and their parts of traditional Lithuanian buildings in respect of concepts, origin and semantic relations: synonymy, polysemy and hierarchy. The researched terms are taken from various lexicographical sources of Lithuanian folk terminology.

There are 422 terms in the researched sources which name about 200 different constructions and their parts. The majority of terms name roof and wall constructions and their parts, for example *dangtis* (roof), *kraigas* (ridge), *gegnė* (rafter), *siena* (wall), *sieniojas* (log), *pamatinis* (main log). A smaller part of the terms name door and window constructions and their parts, room coverings and planks, for example *durys* (door), *stakta* (door frame), *langas* (window), *apylangės* (window frame), *lubos* (ceiling), *juodlubės* (sound boarding), *lenta* (plank), *špuntas* (rebate). A few terms name flooring, foundation, foundation parts and bricks, for example *grindys* (floor), *pamūra* (foundation), *papamatis* (foundation stones), *plyta* (brick).

The majority of terms are of Lithuanian origin (63%), for example *asla* (dirt floor), *pamatas* (foundation), *užlos* (ceiling). Slavic, Germanic and Latvian borrowings make up more than one quarter (28.9%), hybrids and terms with mixed composition – less than one tenth (8.1%), for example *dokas* (Pol. *dach*) ‘roof’, *švelys* (Germ. *Schwelle*) ‘lower balk’, *stūrys* (Latv. *stūris*); *pamūra* (Lith. *pa-* and Sl. *mur*) ‘foundation’, *molinė* (Lith.) *padlaga* (Sl. *podłoga*, Belar. *падлога*) ‘dirt floor’.

Less than one third (30%) of the researched constructions and their parts are named using more than one term. Lines of synonyms naming constructions are rather long and they consist of synonyms of different origin. Groups of names for laths and roof tops are the largest – they consist of 18 and 16 terms.

Terms naming constructions have a simple hierarchy. Usually terms make a two-level hierarchy and only a few terms make a three level hierarchy. One third of terms can be viewed as specific terms. Such terms name constructions and their parts of different dependence, purpose or place, for example *pamatas* ‘foundation’, *podmūrauka* ‘masonry foundation’.

One fifth of terms are polysemous. Most often polysemous terms name different constructions or parts of constructions of the same place, for example *balanka* ‘window frame’ – ‘window glass’, *grebėstas* ‘roof frame’ – ‘rafter lath’. Other terms name generic and specific concepts or name construction and part of it, for instance *dangtis* ‘roof’ – ‘straw roof’, *stakta* ‘door frame’ – ‘top of door frame’. Pairs of homonyms consist of terms of different origin – Lithuanian *grindys* ‘floor’ and Latvian *grindys* (from Latvian *grīda* ‘ceiling’) ‘ceiling’.

Gauta 2013-10-04

Robertas Stunžinas
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
E. paštas robertasst@lki.lt